

“Fantasien vil ikke trives i fangenskap”

Oppdraget til Network of Concerned Historians

Antoon de Baets, Universitetet i Groningen, Nederland
antoondebaets@concernedhistorians.org

Hvorfor skal vi kjempe for rettighetene til historikere og andre som arbeider med fortiden? Det er tre grunner, skriver Antoon de Baets, koordinatoren av Network of Concerned Historians (NCH).

Den første er solidaritet. Vi bør bruke vår frihet på vegne av dem som blir nektet den, kun på den måter kan våre profesjonelle rettigheter bli universelle.

Den andre grunnen er egeninteresse. Når ytringsfriheten til våre kolleger står i fare, blir også vår rett til informasjon truet. Vi blir frarøvet de rike verkene som de kunne ha skapt hadde de ikke blitt forfulgt. På sikt vil også vår egen ytringsfrihet bli skadet, siden vi blir tvunget til å skrive historie på basis av et forringet kildegrunnlag.

Den siste grunnen er at kampen for historikernes rettigheter støtter og forsterker historieskrivingens integritet og motarbeider organiserte former for glemsel.

Røttene

NCH har tre opphav. Den tidligste er min egen forskning på 1980- og 1990-tallet om etterkrigstidens historiesensur. Gradvis ble det klart for meg at noen av sensursakene jeg hadde studert fremdeles pågår. Dette krevde mer enn bare forskning, det krevde handling. Den andre roten er den økende bruken av e-post i akademiske miljøer siden midten av 1990-tallet som har gjort kommunikasjon med kollegaer mye enklere. Den tredje opprinnelsen er en rundbordssamtale på den internasjonale kongressen for historiske vitenskaper i 1995 om temaet ”Makt, frihet og historikerens arbeid”, hvor jeg gav en oversikt over historiesensuren på tre kontinenter. Umiddelbart etter kongressen i Montréal skrev jeg et utkast til et kort mandat for et *Network of Concerned Historians* og oppmuntret kollegaer til å bli en del av initiativet. Med hjelp fra to kollegaer, ble NCHs nettsider skapt på fredag den 13. oktober 1995:
<http://www.concernedhistorians.org>

Drift

NCHs mandat har stort sett forblitt det samme siden opprettelsen. Driften baserer seg på fire prinsipper: universalitet, upartiskhet, uavhengighet og avstand. Mens de tre første er rimelig åpenbare (om ikke mindre vanskelige å få til i praksis), betyr den siste at NCH ikke nødvendigvis deler synet til historikere og andre som nevnes i sirkulærene. Tre gjøremål gjøres på daglig basis: lesing av kilder til innsamling av informasjon som inngår i *Årsrapportene* (det mest tidskrevende arbeidet), lesing og utvelging av historierelaterte hasteappeller fra internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner, og til slutt, bruken av de vanlige nettverkslogistikkene. Når kampanjer lanseres blir historikere på NCHs liste alltid bedt om å skrive appeller som profesjonsutøvere.

NCH drives på en uformell basis. Den har ikke formelle strukturer, ingen medlemskap i egentlig forstand, ingen hovedkvarter, ingen ansatte, ingen budsjett, ingen styre og nesten ingen møter

med unntak av noen møter med en venn som er vert for NCH-nettsiden. NCHs eneste fordeler er og har alltid vært et klart mandat, ledig tid, e-post, Internett og daglig utholdenhet.

Temaer

Årsrapportene og kampanjene kan deles inn i fem emner. Den første er direkte relatert til historie, det vil si historikere, historisk forskning og kilder, arkiver, arkeologi, historieundervisning og lærebøker i historie, og populære historiekkanaler som film, televisjon, teater, romaner og Internett. Det andre emnet er historieminnerelatert, særlig forstyrrelsen av minnemarkeringer og ødeleggelsen av kulturarv. Det tredje dreier seg om informasjons- og ytringsfrihet: informasjonsfrihet og arkivlovgivning, arkivtilgang og offisiell stillhet, og ærekrenkelse og krenkelse av privatlivet. Det fjerde referer til spørsmål om straffefrihet. Der straffefrihet regjerer, blir tidligere forbrytelser fortsatt inn i nåtiden. Dette reiser vanskelige spørsmål om historisk urett, sannhetskommisjoner, domstoler, rettsantropologi og kompensasjon til ofrene. Den siste kategorien dreier seg om tilfeller der historikere har vært aktive innen politikk, menneskerettigheter og journalistikk.

Ofre

Blant ofrene som opptrer i NCHs kampanjer, er historikere naturligvis best representert. Disse er rettsantropologer (graver ut massegraver med bevis på tidligere begåtte ugjerninger, og har på grunn av dette rollen som protohistorikere), forfattere (inkludert forfattere av historiske romaner), historiestudenter, arkeologer, arkeologistudentene, historielærere, arkivarer eller medlemmer av sannhetskommisjoner. Åtte av ofrene som NCH har aksjonert på vegne av var internasjonalt kjente: sannhetskommisjonslederne Juan Gerardi fra Guatemala og Salomón Lerner fra Peru, den kinesiske historiestudenten og fremste studentlederen på Tiananmen-plassen Wang Dan, den russiske historieorganisasjonen *Memorial*, den iranske historikeren og en nær venn av tidligere president Khatami Haskem Aghajari, og de tyrkiske forfatterne Orhan Pamuk og Hrant Dink. Alle de andre har vært kjente lokale eller regionale skikkelser. Dessverre blir disse ofrene noen ganger kjente ikke på grunn av sitt arbeid, men på grunn av forfølgelsen.

Hittil har Norge bare blitt nevnt to ganger i NCH *Årsrapportene*: I 2006 i forbindelse med en protest mot oppsigelsen av en sør-koreansk sosiologiforeleser for uttalelser om Koreakrigen, og i 2009 i forbindelse med utleveringshøringer angående mennesker mistenkt for deltagelse i folkemordet i Rwanda i 1994.

Forfølgelse

Så, finnes det noen forbindelse mellom kampanjene som NCH har deltatt i og det *virkelige* nivået av forfølgelse mot historikere og andre som arbeider med fortiden? NCHs informasjon kommer fra to steder: menneskerettsorganisasjoner og historieforeninger. Inntil for syv år siden, rapporterte NCH kun fra menneskerettighetsorganisasjoner, men dette var ikke uproblematisk.

Til tider rapporterer ikke internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner om saker som dreier seg om sensur eller forfølgelse, enten fordi disse faller utenfor deres rekkevidde, eller fordi de rett og slett ikke har blitt lagt merke til. Jeg kommer fortsatt over slike saker i dag. Andre ganger har informasjonen fra menneskerettighetsorganisasjonene vært for generell til at det var mulig å bedømme viktigheten av dem for historikere. Noen ganger var informasjonen klar nok, men jeg undervurderte betydningen. Disse hullene kan delvis tettes igjen ved at de oversette sakene nevnes i neste *Årsrapport*.

Det er min påstand at NCH-kampanjene og *Årsrapportene* til sammen gir et rimelig godt bilde av den virkelige situasjonen av forfølgelsen av historiefjesjonen i verden når det gjelder de grovere og mer synlige formene for forfølgelse (attentater, forsvinninger, fengslinger). Når det kommer til de mindre synlige formene (fra trakassering til skjulte former for diskriminering) er NCHs uvitenhet stor. Vi er i hvert fall underinformert om avskjedssaker, som kanskje er den vanligste sanksjonsformen mot historikere jorden rundt.

Nettverk

NCH er nøyaktig hva det sier at det er: et nettverk. Det er ikke noen ordentlig organisasjon, men for det meste en nettside med en e-postliste. Personer kan melde seg på (gratis), men andre legges til listen på mitt eget initiativ når jeg hører eller leser at de er eller kan være interessert i initiativet (med hensyn til internettetiquette, selvfølgelig). Noen mennesker på listen regner seg selv som NCH-medlemmer, mange andre gjør det antageligvis ikke selv om de later til å sette pris på å være informert om våre aktiviteter. Det er omtrent ingen som melder seg av listen. På den andre siden, det er lett å miste oversikten over medlemmer når de skifter e-postadresser og ikke gir beskjed.

Tidlig i 2000, NCH ble involvert i et UNESCO-initiativ for å etablere et nettverk av nettverker for akademisk frihet. Som følge av dette, ble NCH en av grunnleggerne av *Network of Education and Academic Rights* (NEAR), en global vokter for akademisk frihet med base i London. Siden 2003 har NCH også hatt forbindelser med *Academia Solidaria*, organisasjonen for akademisk frihet stiftet av det spanske nettverket *Historia a Debate*. I 2007 ble NCH et assosiert medlem av *Scholars at Risk* i New York, og i 2008 assosiert medlem av *Science and Human Rights Coalition of the American Association for the Advancement of Science* i Washington. Nylig har det blitt etablert forbindelser med *Beacon for Freedom of Expression* (www.beaconforfreedom.org) basert på det norske nasjonalbiblioteket.

På den ene siden gjør denne organiseringen oss fleksible – ulempen er at vi er små, sårbare og uten makt eller autoritet. Det er bare når dets medlemmer begynner å skrive appeller i kraft å være profesjonelle historikere, at det blir utøvd noe innflytelse. Vårt viktigste bidrag er at vi sprer bevissthet blant historikere om vanskeligheten mange som arbeider med fortiden møter. Forfølgelse av historikere ikke er noe som bare hører den fjerne fortiden eller fjerne land til. Det George Orwell sa for snart 70 år siden, stemmer fortsatt: ”Akkurat nå”, skrev han, ”vet vi bare at ... fantasien ... vil ikke trives i fangeskap”.

Fakta om NCH

- Etablert i oktober 1995 på Historisk institutt, Universitetet i Groningen, Nederland.
- Formål: Skape en bro mellom internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner som har kampanjer for forfulgte historikere på den ene siden og det globale fellesskapet av historikere på den andre siden.
- Mandat: Deltagelse i kampanjer for forfulgte historikere og offentliggjøring av *Årsrapportene*, som i fjor hadde informasjon fra 98 land.
- Kampanjer: NCH har deltatt i 49 kampanjer siden 1995.
- Deltakere: Det er omtrent 1240 mennesker på NCHs e-postliste.
- Nettside: <http://www.concernedhistorians.org>